

Wdrażanie Krajowej Strategii zrównoważonego użytkowania i ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich: osiągnięcia i wyzwania

Jędrzej Krupiński¹, Elżbieta Martyniuk^{2,1},
Marta Pasternak¹, Agnieszka Chelmińska¹

¹Institut Zootechniki – Państwowy Instytut Badawczy w Krakowie

²Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Wydział Nauk o Zwierzętach, Katedra Genetyki i Ogólnej Hodowli Zwierząt

W Instytucie Zootechniki PIB, 19 października 2017 roku odbyła się Konferencja podsumowująca kolejny etap wdrażania Krajowej Strategii pt. „Wdrażanie Krajowej Strategii zrównoważonego użytkowania i ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich: osiągnięcia i wyzwania”. Konferencja przygotowana została w ramach Programu Wieloletniego realizowanego w Instytucie Zootechniki PIB w latach 2016-2020, zadania 1.4 pt. „Wdrażanie Światowego Planu Działań na rzecz zasobów genetycznych zwierząt w zakresie zrównoważonego użytkowania i ochrony różnorodności biologicznej zwierząt gospodarskich oraz udział w działaniach międzynarodowych i w pracach międzyrządowych dotyczących ochrony różnorodności biologicznej tych zwierząt”.

Podczas Konferencji omówiono oraz poddano dyskusji stan wdrażania kluczowych priorytetów Krajowej Strategii i Planu Działań, a jednocześnie podniesiono najważniejsze problemy z jakimi spotyka się Instytut, jako podmiot odpowiedzialny za koordynację programów ochrony w kraju. Wzięło w niej udział ponad 100 osób, reprezentujących różne instytucje z całego kraju: związki hodowców zwierząt, ośrodki doradztwa rolniczego, wyższe uczelnie rolnicze oraz instytuty naukowo-badawcze, organy samorządowe, a także Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwo Środowiska oraz Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Konferencja została podzielona na 4 części: część wprowadzającą oraz 3 sesje plenarne, z których każda zakończona była dyskusją, prowadzoną przez wyłonionych wcześniej moderatorów. Ze względu na pozytywny odbiór Konferencji, chcieliśmy się podzielić informacjami na temat jej przebiegu z szerszym gronem odbiorców.

Wprowadzenie

Konferencję zapoczątkowało wystąpienie dr hab. Elżbiety Martyniuk, przypominające początki działań FAO na rzecz ochrony zasobów genetycznych zwierząt (ZGZ) i aktualny stan debaty na ten temat na forum międzynarodowym. Następnie omówione zostały działania krajowe wdrażające Światowy Plan Działań, obejmujące proces przygotowania i główne elementy Krajowej Strategii zrównoważonego użytkowania i ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich oraz Planu Działań do tej Strategii.

W lipcu 1996 roku, decyzją MRiGŻ funkcję Krajowego Ośrodka Koordynacyjnego (KOK) powierzono Centralnej Stacji Hodowli Zwierząt, następnie od 2000 roku w ramach przekształceń w rolnictwie Krajowemu Centrum Hodowli Zwierząt, a od 1 stycznia 2002 roku funkcję tę przejął i pełni do chwili obecnej Instytut Zootechniki PIB. Od początku istnienia KOK, powołano w kraju Grupy Robocze zajmujące się programami ochrony ras w obrębie poszczególnych gatunków zwierząt, skupiające specjalistów danej branży, a także Zespół Koordy-

nacyjny. Od 2005 roku, ze względu na obowiązki Instytutu wynikające z wdrażania programu rolnośrodowiskowego w ramach PROW 2004-2006, w strukturze Instytutu powołano Dział Ochrony Zasobów Genetycznych Zwierząt, skupiający Koordynatorów ds. poszczególnych ras. Dział ten został rozwiązany w listopadzie 2017 roku, w procesie przekształceń organizacyjnych Instytutu.

Krajowa Strategia i Plan Działań zostały opracowane na podstawie analiz stanu poszczególnych sektorów przeprowadzonych przez ekspertów oraz po dyskusjach w gronie specjalistów podczas trzech konferencji zorganizowanych w Instytucie. Plan Działań zawiera priorytety dotyczące ochrony i zrównoważonego użytkowania zasobów genetycznych zwierząt: zarówno ras rodzimych zagrożonych wyginięciem, jak też ras międzynarodowych powszechnie wykorzystywanych w produkcji zwierzęcej, u których konieczne jest zachowanie zmienności genetycznej. Krajowa Strategia wraz z Planem Działań przyjęte zostały przez resort rolnictwa w 2013 roku.

Jednocześnie z opracowywaniem Krajowej Strategii, w marcu 2012 roku Instytut przygotował dla FAO drugi Raport Krajowy o stanie zasobów genetycznych zwierząt i o stanie wdrażania w Polsce Światowego Planu Działań. Proces ten służył opracowaniu Drugiego Raportu o stanie zasobów genetycznych zwierząt w świecie, który został opublikowany w 2015 roku [2]. W 2015 roku na świecie znanych było 8774 ras, w porównaniu do 7616 w 2006 roku [1]. Proces opracowania Raportu posłużył także odpowiedzi na pytanie: czy przyjęty w 2007 roku Światowy Plan Działań jest nadal aktualny. Ostateczną odpowiedzią była Rezolucja 16. sesji Komisji ds. Zasobów Genetycznych dla Wyżywienia i Rolnictwa (Rzym, styczeń 2017), która podtrzymała zobowiązanie dalszej realizacji 23 strategicznych priorytetów zawartych w Światowym Planie Działań. Przyjęto także Rezolucję dotyczącą roli Komisji we wdrażaniu 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju Agendy 2030. W lipcu 2017 roku Konferencja FAO zaakceptowała obie Rezolucje Komisji (3/2017 – potwierdzającą wolę wdrażania Światowego Planu Działań oraz 4/2007 – dotyczącą roli Komisji we wdrażaniu Celów Zrównoważonego Rozwoju), a tym samym potwierdziła wolę ich wdrażania przez kraje, członków FAO.

Drugi wykład wprowadzający przedstawiła dr Agnieszka Chelmińska, omawiając przebieg i wyniki ankietowania, mającego na celu ocenę wdrażania Krajowej Strategii, co było już przedmiotem wcześniejszych publikacji [4, 5]. W wystąpieniu przedstawione zostały cenne inicjatywy i projekty realizowane przez różne podmioty, zaangażowane we wdrażanie Krajowej Strategii oraz priorytety wymagające zwiększonych działań. 15 priorytetów przyjętych w Krajowej Strategii i Planie Działań wdrażane było przez ostatnie cztery lata przez podmioty, z którymi Instytut współpracuje na co dzień, tj. związki hodowców, instytuty badawcze i uczelnie wyższe oraz administracja państwowa. Nadal niewystarczająca jest współpraca i przepływ informacji między Instytutem a organizacjami pozarządowymi. W 2018 roku planowane jest przeprowadzenie kolejnego monitorowania podmiotów uczestniczących we wdrażaniu Krajowej Strategii, na podstawie zmodyfikowanych ankiet, a w roku 2020 zorganizowanie Konferencji podsumowującej działania prowadzone w tym zakresie.

Część I. Mechanizmy współpracy dotyczące gromadzenia i transferu informacji o zasobach genetycznych zwierząt gospodarskich

Wykład dotyczący systemów informatycznych o różnorodności zwierząt gospodarskich: bazy europejskiej EFABIS (*European Farm Animal Biodiversity Information System*) i bazy światowej DAD-IS (*Domestic Animal Diversity – Information System*) przedstawiła dr Grażyna Polak.

Europejska Federacja Zootechniczna (EAAP), poprzez Grupę Roboczą ds. Zasobów Genetycznych Zwierząt, zainicjowała przeprowadzenie inwentaryzacji europejskich ras bydła, trzody, owiec, kóz i koni. Informacje pozyskane podczas inwentaryzacji w latach 1982, 1985 i 1988 zostały umieszczone w bazie danych na serwerze Instytutu Genetyki i Hodowli Zwierząt Uniwersytetu Medycyny Weterynaryjnej w Hanowerze. Na podstawie inwentaryzacji, w których uczestniczyło 39 krajów, uzyskano szczegółowe dane o 869 rasach utrzymywanych w Europie. Ta pierwsza baza była wykorzystana jako źródło danych do ustanowienia w 1991 roku światowego systemu in-

formatycznego DAD-IS, a jej kolejne modyfikacje doprowadziły do powstania europejskiej bazy danych, którą obecnie jest EFABIS. Początkowo obie bazy rozwijały się niezależnie, wymagały podwójnego wprowadzania danych i aktualizacji. W ramach V Programu Ramowego zainicjowano projekt z udziałem EAAP, Francji, Niemiec, Polski i FAO, finansowany przez Komisję Europejską, dzięki któremu stworzono spójny system. Obecnie EFABIS stanowi platformę dla danych krajowych, których przekazywanie i aktualizowanie jest w kompetencji europejskich Krajowych Koordynatorów. Dane z EFABIS są systematycznie przekazywane do DAD-IS, globalnego systemu informacji o różnorodności zwierząt gospodarskich prowadzonego przez FAO. Podczas przygotowywania Drugiego Światowego Raportu o Stanie Zasobów Genetycznych Zwierząt dla Wyżywienia i Rolnictwa, w którym uczestniczyło 129 krajów, zaktualizowane zostały także informacje w DAD-IS. Ostatnia analiza bazy w 2016 roku wykazała, że spośród 8822 znanych ras zwierząt gospodarskich należących do gromad ssaków i ptaków 7% już wyginęło, 7% ras jest krytycznie zagrożonych, a 10% zagrożonych wyginięciem [3]. Status 58% ras w bazie jest nieznanym, brak jest bowiem ich danych populacyjnych, a to uniemożliwia określenie statusu zagrożenia i ewentualne podjęcie działań ochronnych.

Możliwość wykorzystania postępu technologicznego oraz zmiany organizacyjne w FAO spowodowały, że obecnie baza DAD-IS jest przenoszona na platformę FENIX. W efekcie nowa postać bazy będzie bardziej przyjazna i bezpieczna w użytkowaniu oraz atrakcyjniejsza graficznie. Nowa platforma została wstępnie uruchomiona w listopadzie 2017 roku.

Drugie wystąpienie podczas tej sesji dotyczyło doświadczeń Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa związanych z wdrażaniem Programu rolnośrodowiskowego oraz Programu rolno-środowiskowo-klimatycznego, Pakietu 7. Pani Grażyna Biesiadowska-Salamon przedstawiła dane ARiMR dotyczące liczby rolników oraz liczby zwierząt objętych zobowiązaniem dotyczącym ochrony ras zagrożonych wyginięciem (bydło, konie, owce, świnie i od 2015 r. również kozy), zarówno w ramach PROW 2014-2020, jak i wciąż jeszcze realizowanego PROW 2007-2013.

Liczba rolników korzystających z dopłat, liczba dotowanych samic, a w konsekwencji łączna kwota dopłat zwiększa się z roku na rok. Ze względu na największą liczbę ras oraz samic uczestniczących w programach ochrony, najwyższe łączne kwoty dotacji wypłacane są hodowcom owiec, a najniższe hodowcom trzody chlewnej i kozy karpackiej. W ramach PROW 2014-2020 w 2017 roku do Pakietu 7 najliczniejsze zgłoszenia dotyczyły: bydło polskie czerwone (257 wniosków i 2588 szt.), koniki polskie (303 wnioski i 1500 szt.), owce rasy wrzosówka (161 wniosków i 7686 szt.), świnie rasy puławskiej (37 wniosków i 762 szt.) i jedynej rasy kóz – karpackiej (11 wniosków i 90 szt.). Natomiast w ramach Pakietu 7, PROW 2007-2013 w 2017 roku najczęściej zgłaszano krowy polskie czerwono-białe (176 wniosków i 1865 sztuk), koniki polskie (203 wniosków i 959 sztuk), owce rasy cakiel podhalański (86 wniosków i 6012 sztuk) oraz świnie rasy złotnickiej białej (7 wniosków i 393 sztuki).

Kolejny wykład, zaprezentowany przez Olę Orlowską, miał na celu zapoznanie z bazą danych systemu teleinformatycznego SYMLEK Polskiej Federacji Hodowców Bydła i Producentów Mleka. System został wdrożony na terenie całego kraju w 1978 roku. Obecnie znajdują się w nim informacje o około 10 mln sztuk bydła. Baza pozwala na rejestrację ocenianych obór, a także identyfikację i rejestrację bydła krajowego i pochodzącego z importu, rejestrację próbnych udojów, obliczanie wydajności mlecznej dla krów i obór, generowanie zestawień dla hodowców, selekcję krów oraz archiwizację danych. System umożliwia także wystawianie zaświadczeń o wpisie do ksiąg, prezentację bilansu genetycznego stada, rejestrację zabiegów inseminacji i kryć naturalnych itd. Co roku publikowane są wyniki oceny wartości użytkowej i hodowlanej, natomiast hodowcy otrzymują raporty wynikowe (RW-1 – RW-11). SYMLEK zawiera również osobny moduł do obsługi populacji objętych programem ochrony zasobów genetycznych zwierząt.

Część II. Programy ochrony zasobów genetycznych zwierząt

Drugą część obrad otworzyło wystąpienie prof. Jędrzeja Krupińskiego, który podzielił się przemyśleniami dotyczącymi suk-

cesów, trudności i problemów związanych z realizacją programów ochrony.

Według danych z sierpnia 2017 r. w Polsce utrzymywane są 83 rasy/rody/linie zwierząt gospodarskich objętych programami ochrony, przy ponad 100 tys. samic hodowlanych uczestniczących w programach ochrony. Najliczniej chronionym gatunkiem w Polsce są owce (63 772 szt. w 2017 r.). U wielu ras, zwierzęta uczestniczące w programach ochrony stanowią gros osobników danej rasy wpisanych do ksiąg. W przypadku bydła, w 2017 roku udział zwierząt chronionych w stosunku do погоłowia danej rasy wpisanego do ksiąg wynosił 86-100%. W latach 2000-2017 obserwowano dynamiczny wzrost populacji zwierząt gospodarskich objętych programami ochrony, a dotychczasowe działania w obszarze koordynacji, organizacji i nadzoru nad realizacją programów ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich plasują Polskę w czołówce krajów Unii Europejskiej. Zarządzanie zasobami genetycznymi zwierząt ma złożony charakter i wymaga pogodzenia bieżących celów ekonomicznych z potrzebą ochrony, niezbędnej do zabezpieczenia rozwoju hodowli w długiej perspektywie czasowej. Zarządzanie zasobami genetycznymi wymaga ścisłej współpracy Instytutu Zootechniki PIB z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, związkami hodowców, jednostkami naukowymi, a przede wszystkim z hodowcami. Szczególną uwagę należy zwrócić na podnoszenie kwalifikacji hodowców zaangażowanych w realizację programów ochrony oraz podjęcie działań edukacyjnych, niezbędnych dla uzyskania akceptacji społecznej dla idei ochrony różnorodności biologicznej w hodowli zwierząt.

Drugi wykład, dotyczący doradztwa związanego z realizacją programów rolnośrodowiskowych, przedstawiła Pani Anna Litwinow z Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie. Prelegentka przedstawiła zakres prac, którymi zajmują się doradcy rolnośrodowiskowi, wymieniając między innymi pomoc dotyczącą wdrażania działań rolno-środowiskowo-klimatycznych i rolnictwa ekologicznego, w które wpisuje się użytkowanie rodzimych ras zwierząt i przetwórstwo ich produktów w gospodarstwie, jak też możliwości poprawy opłacalności chowu ras rodzimych. Doradcy rolnośrodowiskowi promują także utrzymanie zwierząt na użytkach zielonych oraz ich wykorzystanie w pielęgnacji krajobrazu. Do głównych zadań doradców należy pomoc w ubieganiu się przez rolników i hodowców o wsparcie finansowe w ramach „Programu rolnośrodowiskowego” i „Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego” oraz działania „Rolnictwo ekologiczne”, co obejmuje pomoc w sporządzaniu planów działalności rolnośrodowiskowej i ekologicznej oraz pomoc w przygotowywaniu wniosków o płatności.

Interesującym elementem tego wystąpienia była prezentacja struktury doradztwa rolniczego w Polsce. Obejmuje ona podmioty prywatne oraz publiczną służbę doradztwa reprezentowaną przez Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa i Centrum Doradztwa. Łącznie w kraju zatrudnionych jest 3157 doradców, w tym 2428 w Powiatowych Zespołach Doradztwa oraz 729 w Centrali i Oddziałach. Działaniami rolnośrodowiskowymi zajmuje się 2201 doradców.

Część III. Kształtowanie świadomości społecznej, edukacja, promocja i popularyzacja użytkowania ras rodzimych poprzez ich produkty i usługi środowiskowe

Pierwszy referat, na temat produktów tradycyjnych i regionalnych, przedstawił prof. Władysław Migdał z UR w Krakowie. Prelegent wskazał na konieczność dalszego budowania świadomości społecznej dotyczącej produktów tradycyjnych oraz przedstawił charakterystykę odbiorców tego typu żywności. Agroturyści poszukują żywności autentycznej, charakterystycznej dla danego regionu, gdzie użycie do produkcji ras i odmian rodzimych jest wyjątkowo uzasadnione, biorąc pod uwagę zainteresowanie wysoką jakością produktów, a nie ich masową produkcją.

Obecnie lista produktów tradycyjnych obejmuje ponad 1700 pozycji. Niestety w przypadku niektórych produktów nie ma dostatecznie rozwiniętego rynku zbytu, który pozwoliłby na zapewnienie opłacalności produkcji. Szansą jest produkcja niszoowa, np. produkty pochodzące od konkretnych ras. Potrzebna jest jednak rozbudowana promocja i reklama. Ważne są także etykiety, które indywidualizują produkty i sprawiają, że konsu-

ment chętniej po nie sięga. Powinno się również wprowadzić dokładniejszą weryfikację dużych producentów już obecnych na rynku, używających nazwy „produkty tradycyjne”, co nie zawsze jest uzasadnione. Produkt tradycyjny niezaprzeczalnie jest wyrazem bogactwa kulturowego i kulinarnego. Problemy związane z rozwojem tego sektora to: nieuczciwa konkurencja, brak sieci sklepów ukierunkowanych na sprzedaż wyłącznie produktów tradycyjnych, jak też rygorystyczne podejście instytucji kontrolnych oraz brak derogacji dla lokalnych przetwórców w odniesieniu do przepisów, którym podlegają duże przedsiębiorstwa w sektorze rolno-spożywczym.

Wdrażanie Krajowej Strategii w działaniach Wielkopolskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego przedstawił w swoim wystąpieniu Pan Michał Bartz. Do głównych zadań WODR należy prowadzenie doradztwa rolniczego obejmującego działania w zakresie rolnictwa, rozwoju wsi, rynków rolnych oraz wiejskiego gospodarstwa domowego. Działania te mają na celu zwiększenie dochodów rolniczych oraz podnoszenie konkurencyjności rynkowej gospodarstw rolnych, wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, a także podnoszenie poziomu kwalifikacji zawodowych rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich. Zadania związane z ochroną zasobów genetycznych zwierząt realizowane są poprzez organizację wystaw zwierząt hodowlanych, targów rolniczych oraz sporządzanie planów z zakresu wdrażania Pakietu 7. Opracowywane są także programy wdrożeniowe i demonstracje. WODR zajmuje się ponadto doradztwem i organizacją szkoleń specjalistycznych, o tematyce obejmującej między innymi krzyżowanie towarowe świń, wpływ czynników genetycznych na poprawę jakości i opłacalności produkcji żywności wieprzowej czy hodowli zachowawczej rodzimych ras świń.

Kolejny wykład, na temat znaczenia ras rodzimych w czynnej ochronie przyrody, przedstawiła Pani Gabriela Szuba, Radca Ministra Środowiska. Czynna ochrona polega na przywróceniu przyrodzie stanu naturalnego poprzez stosowanie odpowiednich zabiegów pielęgnacyjno-hodowlanych i ochronnych oraz zachowanie w pożądanym stanie niektórych elementów przyrody. Odpowiednio prowadzony wypas jest uznawany za najtańszą i najbardziej zbliżoną do naturalnej metodę utrzymania walorów przyrodniczych i krajobrazowych siedlisk półnaturalnych.

Rasy rodzime są wykorzystywane do czynnej ochrony przyrody w wielu parkach narodowych. W Wolińskim Parku Narodowym na obszarze 440 ha utrzymywanych jest 200-250 szt. bydła mięsnego, a kozy na kilkurowych najcenniejszych płacach kserotermicznych muraw wyspy Wolin. Na terenie Słowińskiego Parku Narodowego utrzymywane są konie sztumskie, koniki polskie, bydło polskie czarno-białe i bydło białogrzbięte, w Biebrzańskim Parku Narodowym małe stado koników polskich (25 szt.), a w Narwiańskim Parku Narodowym bydło rasy polskiej czerwonej i koniki polskie. W Rostoczańskim Parku Narodowym w wypasie uczestniczą koniki polskie (62 szt.), owce uhruskie (38 szt.) oraz bydło polskie rasy czerwonej i białogrzbiętej (10 szt.). W Tatrzańskim Parku Narodowym utrzymywane są dwie rasy owiec: cakiel podhalański i polska owca górska, łącznie w 2013 roku było to 1365 zwierząt. Te same rasy są wypasane w Pienińskim Parku Narodowym (500 owiec na 50 ha). Informacje z Gorczańskiego Parku Narodowego wskazują na prowadzenie wypasu z użyciem rodzimych ras owiec i bydła rasy polskiej czerwonej, a z Magurskiego Parku Narodowego – owiec i bydła. Wypas w parkach narodowych służy przede wszystkim zapobieganiu sukcesji wtórnej, jak też ochronie cennych siedlisk łąkowych i bagiennych, co jednocześnie przyczynia się do ochrony biotopów ptaków oraz zachowania walorów krajobrazowych regionu. Rasy rodzime, głównie owce, wykorzystywane są również na terenie regionalnych dyrekcji ochrony środowiska.

W kolejnym wystąpieniu, Pani Bożena Kozera z Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego przedstawiła wdrażanie Krajowej Strategii w pracach ODR na Mazowszu. Do zadań MODR należy głównie prowadzenie doradztwa i organizowanie szkoleń w zakresie ekonomiki, rachunkowości i organizacji gospodarstw rolnych. Ośrodek zajmuje się także organizacją wystaw, kiermaszów, targów, konferencji i innych przedsięwzięć upowszechniających najnowsze osiągnięcia nauki i praktyki rolniczej, promujących dziedzictwo przyrodniczo-kulturowe wsi mazowieckiej. Prace MODR związane z realizacją Pakietu 7 obejmują szkolenia i sporządzanie planów rolnośrodowiskowych, pomoc przy wypełnianiu wniosków o wpis produktów na

Listę Produktów Tradycyjnych oraz aplikacje o nadanie znaków: Chroniona Nazwa Pochodzenia, Chronione Oznaczenie Geograficzne, Gwarantowana Tradycyjna Specjalność. Ponadto, wspólnie z Urzędem Marszałkowskim organizowane są konferencje na temat produktów tradycyjnych, a także szkolenia (również dla doradców), pokazy, targi, konkursy na najlepsze gospodarstwo oraz współtworzenie zagród edukacyjnych.

Ostatnią prelegentką konferencji była Pani Zofia Kochan – Dyrektor Departamentu Rolnictwa, Geodezji i Gospodarki Mieniem Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie, która przedstawiła działania tej jednostki na rzecz wdrażania Krajowej Strategii. Województwo podkarpackie jako jedyne w kraju od kilku lat prowadzi szeroką działalność związaną z działaniami 8.1 i 8.2, realizując w ramach własnych środków budżetowych „Podkarpacki naturalny wypas” (pełna nazwa to „Program aktywizacji gospodarczo-turystycznej województwa podkarpackiego poprzez promocję cennych przyrodniczo i krajobrazowo wskazanych terenów łąkowo-pastwiskowych z zachowaniem bioróżnorodności w oparciu o naturalny wypas” 2012-2016). Z zestawień za lata 2012-2016 wynika, że kolejne lata realizacji programu przynosiły stopniowy wzrost powierzchni wypasanych terenów łąkowo-pastwiskowych, jak również liczby wypasanych zwierząt gospodarskich. Łączna powierzchnia terenów, na których prowadzono wypas wzrosła z 4715,36 ha w 2012 r. do 12 961,85 ha w 2016 r., natomiast łączna liczba wypasanych zwierząt zwiększyła się z 5981 do 16 084 szt. Wypasane jest bydło, konie, owce, kozy, jeleniowate, przy największym udziale bydła i owiec. Pozytywne efekty zaowocowały opracowaniem i uruchomieniem drugiej edycji programu na lata 2017-2020. Oprócz prowadzenia wypasu, przewidziane jest także propagowanie działań służących ochronie pszczół miodnych oraz utrzymaniu odpowiedniej liczby rodzin pszczoł w województwie. Prowadzone jest również doradztwo i szkolenia z zakresu prawidłowej technologii produkcji bydła mięsnego na trwałych użytkach zielonych, a także odpowiedniego doboru ras do krzyżowania towarowego i zapewnienia odpowiednich warunków utrzymania i żywienia (PODR Boguchwała).

Podsumowanie

Konferencję podsumowała prof. Elżbieta Martyniuk stwierdzając, że Krajowa Strategia jest aktualna zarówno w kontekście krajowym, jak i międzynarodowym, i powinna być szeroko wdrażana. W dyskusji uznano za celowe utworzenie platformy zootechnicznej umożliwiającej wymianę i przepływ informacji związanych z bioróżnorodnością zwierząt gospodarskich oraz zwrócono uwagę na potrzebę kontroli pochodzenia zwierząt uczestniczących w programach ochrony. Równie ważne jest zachowanie zmienności w obrębie zarówno chronionych, jak i doskonałych populacji oraz ocena spokrewnienia zwierząt na poziomie rodowodowym, jak i molekularnym. Konieczne są też rozwiązania systemowe dotyczące przechowywania i konserwacji materiału biologicznego. Olbrzymim obszarem, wymagającym zwiększenia wysiłków jest pomoc w opracowaniu niszowych produktów, ich produkcja i promocja na rynku. Kolejny obszar to szkolenie kadr w produkcji i hodowli zwierząt, doskonalenie wiedzy i umiejętności rolników, jak też poszerzenie świadomości konsumentów w zakresie znaczenia ochrony zasobów genetycznych zwierząt. Jeśli chodzi o wypas zwierząt, to poprzez waloryzację ekonomiczną powinno się oszacować jego faktyczne koszty i efekty, co umożliwi promowanie tych działań jako usługi środowiskowej.

Literatura: 1. FAO, 2007 – *The State of the World's Animal Genetic Resources for Food and Agriculture* (ed. B. Rischowsky & D. Pilling). FAO, Rome. 2. FAO, 2015 – *The Second Report on the State of the World's Animal Genetic Resources for Food and Agriculture* (ed. B.D. Scherf & D. Pilling). FAO Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture Assessments. Rome (<http://www.fao.org/3/a-i4787e/index.html> <http://www.fao.org/publications/sowangr/en>). 3. FAO, 2016 – *Status of Animal Genetic Resources - 2016* CGRFA-16/17/Inf.15. 4. Martyniuk E., Chelmińska A., Krupiński J., 2016 – *Analysis of stakeholders' implementation of the National Strategy for sustainable utilisation and conservation of animal genetic resources in Poland*. Annals of Warsaw University of Life Sciences - SGGW. Animal Science 55 (2), 197-207. 5. Martyniuk, E., Chelmińska A., Krupiński J., Pasternak M., 2017 – *Wdrażanie Krajowej Strategii: aktorzy i działania*. Przegląd Hodowlany 4, 36-43.